यदा रक्षति राष्ट्राणि यदा दस्यूनपोहति । यदा जयति सङ्ग्रामे स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
पापमाचरतो यत्र कर्म्मणा व्याहृतेन वा । प्रियस्यापि न मृष्येत स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
यदा सारणिकान् राजा पुत्रवत् परिरक्षति । भिनत्ति च न मर्य्यादां स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
यदाप्तदक्षिणैर्य्यज्ञैर्य्यजते श्रद्धयाऽन्वितः । कामद्वेषावनादृत्य स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
कृपणानाथवृद्धानां यदाऽश्रु परिमार्ज्जति । हर्षं सञ्जनयन्नृणां स राज्ञो धर्म्म उच्यते । २४४०
विवर्द्धयति मित्राणि तथाऽरींश्चापकर्षति । सम्पूजयति साधूंश्च स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
सत्यं पालयति प्रीत्या नित्यं भूमिं प्रयच्छति । पूजयेदतिथीन् भृत्यान् स राज्ञो धर्म्म उच्यते ।
निग्रहानुग्रहौ चोभौ यत्र स्यातां प्रतिष्ठितौ । अस्मिन् लोके परे चैव राजा स प्राप्नुते फलं ।
यमो राजा धार्म्मिकाणां मान्धातः परमेश्वरः । संयच्छन् भवति प्राणानसंयच्छंस्तु पातुकः ।
ऋत्विक्पुरोहिताचार्य्यान् सत्कृत्यानवमन्य च । यदा सम्यक् प्रगृह्णाति स राज्ञो धर्म्म उच्यते । २४४५
यमो यच्छति भूतानि सर्व्वाण्येवाविशेषतः । तथा राज्ञाऽनुकर्त्तव्यं यन्तव्या विधिवत् प्रजाः ।
सहस्राक्षेण राजा हि सर्व्वथैवोपमीयते । स पश्यति च यं धर्म्मं स धर्म्मः पुरुषर्षभ ।
अप्रमादेन शिक्षेथाः क्षमां बुद्धिं धृतिं मतिं । भूतानां सत्त्वजिज्ञासा साध्वसाधु च सर्व्वदा ।
सङ्ग्रहः सर्व्वभूतानां दानञ्च मधुरं वचः । पौरजानपदाश्चैव गोप्तव्यास्ते यथासुखं ।
न जात्वदक्षो नृपतिः प्रजाः शक्नोति रक्षितुं । भारो हि सुमहांस्तात राज्यं नाम सुदुष्करं । २४५०
तद्दण्डविन्नृपः प्राज्ञः शूरः शक्नोति रक्षितुं । न हि शक्यमदण्डेन क्लीवेनाबुद्धिनाऽपि वा ।
अभिरूपैः कुले जातैर्द्दक्षैर्भक्तैर्ब्बहुश्रुतैः । सर्व्वा बुद्धीः परीक्षेथास्तापसाश्रमिणामपि ।
अतस्त्वं सर्व्वभूतानां धर्म्मं वेत्स्यसि वै परं । स्वदेशे परदेशे वा न ते धर्म्मो विनङ्क्ष्यति ।
तस्मादर्थाच्च कामाच्च धर्म्म एवोत्तरोऽभवत् । अस्मिन् लोके परे चैव धर्म्मात्मा सुखमेधते ।
त्यजन्ति दारान् पुत्रांश्च मनुष्याः परिपूजिताः । सङ्ग्रहश्चैव भूतानां दानञ्च मधुरा च वाक् । २४५५
अप्रमादश्च शौचञ्च राज्ञो भूतिकरं महत् । एतेभ्यश्चैव मान्धातः सततं मा प्रमादिथाः ।
अप्रमत्तो भवेद्राजा च्छिद्रदर्शी परात्मनोः । नास्य च्छिद्रं परः पश्येच्छिद्रेषु परमन्वियात् ।
एतद्वृत्तं वासवस्य यमस्य वरुणस्य च । राजर्षीणाञ्च सर्व्वेषां तत्त्वमप्यनुपालय ।
तत् कुरुष्व महाराज वृत्तं राजर्षिसेवितं । आतिष्ठ दिव्यं पन्थानमङ्काय भरतर्षभ ।
धर्म्मवृत्तं हि राजानं प्रेत्य चेह च भारत । देवर्षिपितृगन्धर्व्वाः कीर्त्तयन्ति महौजसः । २४६०
॥ भीष्म उवाच ॥ स एवमुक्तो मान्धाता तेनोतथ्येन भारत । कृतवानविशङ्कश्च एकः प्राप च मेदिनीं ।
भवानपि तथा सम्यक् मान्धातेव महीपते । धर्म्मं कृत्वा महीं रक्ष स्वर्गे स्थानमवाप्स्यसि ।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि राजधर्म्मानुशासनपर्व्वणि उतथ्यगीतासु एकनवतोऽध्यायः ॥ ९१ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं धर्म्मं स्थातुमिच्छन् राजा वर्त्तेत धार्म्मिकः । पृच्छामि त्वां कुरुश्रेष्ठ तन्मे ब्रूहि पितामह ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । गीतं दृष्टार्थतत्त्वेन वामदेवेन धीमता ।